

Qələmi ilə mübarizə aparıb, qəlibi ilə maarifləndirən şair, maarifçi, mütəfəkkir, ziyalı Abbas Səhhət XX əsr Azərbaycan ədəbi-mədəni mühitində dərin iz qoymuşdur. O, poetik düşüncə ilə ictimai ideyaları vəhdətdə təqdim edən, fərdi hissələrə ümummilli dəyərləri uzlaşdırın klassiklərdən idi. Abbas Səhhət yaradıcılığının mərkəzində vətən, azadlıq, mənəvi tərəqqi və kamillik dayanır, əsərlərində vətən anlayışı mədəni, mənəvi bütövlük kimi təqdim olunur. Maarifçilik hərəkatının fəal iştirakçısı olan ziyalı müəllimlik fəaliyyətini mənəvi missiya, cəmiyyət qarşısında borç kimi qəbul etmişdir. Dərsliklər yazmış, uşaq və yeniyetmələr üçün ədəbi nümunələr yaradaraq gənc nəslin maarifçilik işığında formalaşmasına zəmin yaratmışdır. Şairin tərcüməcilik fəaliyyəti isə onun intellektual üfüqlərinin genişliyini göstərir.

dinin mahiyyətindəki etik prinsipləri inkar etmədən, fanatizmə, cəhalətə qarşı çıxmış, İslam dəyərlərindən imtinaya qarşı qəti mövqə sərgiləmişdir. O, öz əsərlərində "ümummüsəlman qərbçiliyi" ideyasını - yəni, İslamin mənəvi dayaqlarının Qərb sivilizasiyasının tərəqqi ruhu ilə sintezini müdafiə etmiş, müasirləşmənin dini-exlaqi dəyərlərlə uzlaşdırılmasının tərəfdarı olmuşdur.

Abbas Səhhət dövrünün nüfuzlu mətbuat orqanları ilə fəal əməkdaşlıq etmişdir. Onun poetik və publisistik irsi "Şərqi-rus", "Həyat", "İşad", "Füyuzat", "Dəbistan", "Rəhbər", "Zənbur", "Məlumat", "Yeni İşad", "Tərəqqi", "Kəlniyət",

Sözün mənəvi yükünü qəlbində, həm də qələmində daşıyan Abbas Səhhət

Avropa və Şərqi klassiklərinin əsərlərini Azərbaycan dilinə çevirirək milli ədəbiyyatın sərhədlərini genişləndirmiş, yeni poetik formaların və fikir çalarlarının yerli ədəbiyyata integrasiyasına töhfə vermişdir. O, həm də publisist kimi dövrünün sosial-mədəni problemlərinə münasibet bildirmiş, yazılarında mədəni geriliyə, cəhalətə, edələtsizliyə qarşı aydın və əsaslı mövqə sərgiləmişdir.

Abbas Səhhət 1874-cü il iyulun 11-de Şamaxıda ruhani ailəsində dünyaya gelmişdir. Erkən yaşlarından dini və dünyevi təhsilə maraq göstərmiş, 1894-cü ildə İranın Məşhəd və Tehran şəhərlərində ali tibb təhsili almışdır. 1901-ci ildə Azərbaycana qayıdaq həkimlik fəaliyyətinə başlamış, lakin daha sonra pedaqoji missiyani seçərək Azərbaycan dilinə və ədəbiyyatının tədrisi ilə məşğul olmuşdur. Bu dövrən milli maarifçilik hərəkatının fəal iştirakçısına çevrilmişdir. 1903-cü ildən etibarən onun publisistik və ədəbi məqalələri "Şərqi-rus" qəzetində dərc olunmuşdur. "Yeni poeziya neçə olmalıdır?" məqaləsində Azərbaycan ədəbiyyatında estetik yeniliklərin zəruriyyətini irəli sürmüş, klassik ənənələrlə müasir ideyaların sintezini vurgulamışdır. Ədəbi fəaliyyətinin ilk nümunəsi 1904-cü ildə "Şərqi-rus" qəzetində dərc olunmuş şeiri ilə ictimaiyyətə təqdim edilmişdir. Bu tarixdən etibarən o, Azərbaycan dövri mətbuatında fəal şəkildə çıxış edərək poeziya, publisistika və bədii nəşr sahəsində məhsuldar yaradıcılıqla məşğul olmuşdur. İdeya-estetik axtarışlarının neticesi olan "Vətənimdir" adlı şeiri şairin lirikasının zirvəsidir.

Könlümün sevgili məhbubu mənim,
Vətənimdir, vətənimdir, vətənim.
Məni xəlq eyləmisi əvvəlcə Xuda,
Sonra vermiş vətənim nəşvü-nüma...

Misralarda oxucunun diqqətinə çatdırılan başlıca ideya budur ki, insanın formalaşmasında vətən faktoru əsas şərtidir. Abbas Səhhət vətəni unudan insanı kökü qopmuş ağaca, hafızesini itirmiş insana bənzədir.

"Yeni əslulublu məktəblər" ideyasının fəal təbliğatçısı olan Abbas Səhhət professor Əli bəy Hüseynzadənin banisi olub Azərbaycan romantik ədəbiyyatı

cərəyanına qoşularaq bu istiqamətdə maarifçi idealların inkişafına mühüm töhfələr vermişdir. Lermontov, Puşkin, Krilov, Maksim Qorki, Viktor Hüqo və digər görkəmli ədiblərinin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə edərək milli ədəbiyyatın üfüqlərini genişləndirmiş, Qərb romantizmi və realizminin örnəklərini yerli oxucuya təqdim etmişdir. 1912-ci ildə Abbas Səhhətin şeirlərindən ibarət "Sınıq saz" adlı ilk poetik toplusu işıq üzü görmüş, eyni ildə Avropa şairlərindən etdiyi tərcümələri bir araya gətirdiyi "Qərb günəş" kitabı nəşr olunmuşdur. Arınca "Əhmədin şücaəti" adlı poeması, 1916-ci ildə isə romantik-estetik xəttin bariz nümunəsi olan "Şair, muza və şəhərli" poeması çapdan çıxmışdır. Onun yaradıcılığında klassik Şərqi poeziyasının, xüsusilə də Nizami Gəncəvi, Hafiz Şirazi və Sədi Şirazi kimi böyük sənətkarların təsiri aydın şəkildə sezilir. Abbas Səhhət türk xalqlarının ədəbiyyatlarında böyük maraq göstərmiş, xüsusilə Tofiq Fikretin yaradıcılığına dərin reğbat bəsləmişdir. Xüsusilə böyük Azərbaycan şairi, ideya və qələm dostu Mirzə Ələkbər Sabir haqqında yazdığı məqalələr mühüm əhəmiyyət daşıyır. Ədib dövrünün liberal burjuaziya ideyalarının müdafiəçilərindən biri kimi islam

"Məktəb", "Molla Nəsrəddin", "İqbali", "Yeni İqbali", "Son xəbər", "Bəsiret", "Yeni məktəb", "Qurtuluş", "Açıq söz", "Sovqat", "Qardaş köməyi" və digər qəzet və jurnallarda nəşr olunmuşdur. Təəssüf ki, onun bəzi şeirləri dövrün mətbu orqanlarında işıq üzü görəsə də, sonradan nəşr olunan poeziya toplularında yer almamışdır. Belə nadir nümunələrdən biri də 1911-1912-ci illerde Mirzə Cəlal Yusifzadənin redaktorluğu ilə Bakıda Azərbaycan türkçəsində nəşr olunan "Həqiqəti-əfkar" qəzetində çap edilmiş əsərləridir. Bu qəzetiñ heç bir nömrəsi günümüze gəlib çıxmadiği üçün onun məzmunu haqqında məlumatlar yalnız dövrün digər mənbələrinə və sonrakı tədqiqatlara əsaslanır. "Həqiqəti-əfkar" qəzetiñ ilk nömrəsi 1911-ci il 29 oktyabr tarixində, şənbə günü, Bakının Nikolayevski küçəsində yerləşən Tağıyevin Qız məktəbinin zirzəmisində Orucov qardaşlarına məxsus elektrik mətbəəsində çap olunmuşdur. Qəzet həftədə bir dəfə, dörd səhifə həcmində nəşr edilən, siyasi, ədəbi, ictimai və iqtisadiyönümlü mətbuat orqanı idi. Azərbaycan romanızminin tanınmış nümayəndəsi Abbas Səhhətin qəzeti də dörd şeiri işi üzü görmüşdür. Bunlardan "Təcəddüd və tərəqqi"

qi" adlı şeiri 1911-ci il 24 dekabr tarixində nəşr olunmuş və sonralar müəllifin müxtəlif illərdə (1935, 1950, 2005) çap olunan toplularında "Tərəqqi və təbətin qanunu" adı ilə təqdim edilmişdir. Həmin şeirlərdən ikisi - "Əndişəyi-rindanə" və "Rəddiye-rindanə" hər biri dörd misradan ibarət olmaqla ərəb qrafikası ilə dərc olunmuşdur.

Abbas Səhhət zəngin müəllimlik təcrübəsi ilə hər zaman tələbələrinin və maarifpərvər zümrənin hörmətini qazanmışdı. Həkim peşəsinə yiyələnməsinə baxmayaraq, ömrünü müəllimliyə həsr etməsi bir çoxlarını təcəccübləndirirdi. Bu səpkidə suallardan birinə belə cavab vermişdi: "Mən müəllimlik etməklə xalqımın ən ağır xəstəliyini - onun savadsızlığını müalicə edirəm". Bu sadə, lakin dərin məzmunlu ifadə onun həyat fəlsəfəsini, milət qarşısındaki vətəndaşlıq məsuliyyətini ehtiva edirdi. Lakin onun həyat yolu faciəvi sonlanmışdır. 1918-ci ildə Bakıda və Şamaxıda erməni-dəşnək silahlı dəstələrinin törediyi qırğınından qurbanları arasında Abbas Səhhətin ailəsi de var idi. O dövrə Şamaxıda 7 mindən çox dinc sakin qətə yetirildi. Səhhətin evi yandırıldı, əlyazmalarını belə götürməyə macal tapmadan ailəsi ilə birlikdə Gəncəyə köçməyə məcbur oldu. Lakin yolda bolşeviklər və ermənilər tərəfindən qaret edildi. Bütün bu hadisələr onun psixoloji durumuna ağır təsir göstərdi. Səfələt, acliq və vəba xəstəliyi ilə mübarizə aparan şair 44 yaşında 40 gün yataq xəstəsi olduqdan sonra dünyasını dəyişdi. Ağlamaqdan gözlərini itirmiş atası Gəncədəki qəbiristanlıqda oğlunun məzarını ziyarət edərkən qəbir çuxuruna yixılır və orada can verir. Ailənin digər üzvləri də vəba xəstəliyindən həlak olurlar. Uzun illər Abbas Səhhətin dəqiq dəfn yeri naməlum qalır. Lakin ədəbiyyatşunas Əli Səidzadənin təşəbbüsü və araşdırıcıları neticəsində şairin məzəri müəyyənəşdirilir və ictimaiyyətin dəstəyi ilə qəbirüstü abidə ucaldılır. Daha sonra onun məzəri Gəncənin Sahil bağına köçürülr, büstü qoyulur və xatirəsi əbədiləşdirilir.

Fidan ƏLİYEVƏ,
"Respublika".